

ברכת האילנות - אמונה בתהליך

הרב גבריאל גולדמן

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים פרח, אומר: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם. ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה, ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות, לא יברך עוד (שלחן ערוך א"ח סימן רכו, א).

בטעם הברכה, כתב ערוך השלחן, "שנותן שבח והודאה לה' יתברך שברא בשביל האדם אפילו דברים שאין בהם הכרחיות לחיי האדם כמו פרי אילנות... דברכה זו היא ברכה של הודאה כללית על חסדו וטובו יתברך" (א"ח רכו, א).

ברכת האילנות ברכה מיוחדת היא. לא מברכים על אילן שיש בו פירות. להיפך - אם ישנם פירות אין מברכים יותר. מברכים על הפרחים שעתידיים להוציא פירות. "אמונת' - זה סדר זרעים" (שבת לא.), שמאמין בחי העולמים זורע (ירושלמי, הובא בתוספות שבת לא. ד"ה אמונת; מדרש שוחר טוב יט). יש פה ברכה על התהליך; והמיוחד הוא שמברכים על התהליך רק בראשיתו, כשהדברים עדיין אינם ברורים, וכשעדיין יש צורך באמונה כלפי העתיד להתרחש. זו ברכה על האמונה מפני שבשלב המאוחר יותר, כשינשרו הפרחים וישנה חנטה של הפירות - אין מברכים. בשלב זה כבר אין צורך יותר באמונה. אז הדברים כבר קיימים וברורים. בברכת האילנות מובע יתרון האדם המאמין על פני מי שאינו מאמין עד שרואה בפועל.

דוגמא נוספת לברכה על התהליך - קידוש לבנה. גם כאן לא מברכים על הלבנה במילואה. מברכים על תהליך ההתמלאות. משנתמלאה הלבנה אין מברכים יותר.

להבדיל, ישנו ענין התהליך גם בכיוון השלילי. "בן סורר ומורה נידון על שם סופו" (סנהדרין עא:). "וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל?! אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות" (שם עב.). הכיוון מלמד על שקיעה והדרדרות ללא תקנה, ולכן, "אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם).

חג הפסח נקרא חג האביב. תמיד מוכרח לצאת באביב. כל המערכת המורכבת והמסובכת של לוח שנה עברי, לוח משולב של תקופת החמה עם תקופת הלבנה, סוד העיבור - הכל כדי שפסח יצא תמיד באביב. על כן החדש המעובר הוא לעולם חדש אדר. שהרי זו ההכנה לחדש ניסן, מלך בחדשים - "החדש הזה לכם" (שמות יב, ב) אותיות **מלך** (פירוש הרוקח להגדה של פסח, מהדורת הרב הרש"ר עמ' כ); חדש ניסן שלעולם יצא באביב.

מעבר למשמעות ההלכתית יש פה גם משמעות רוחנית פנימית. בפסח ישראל יצאו ממצרים, עדיין ישנם שלבים רבים (המתוארים בפיוט "דיינו") עד הגיעם לארץ ישראל ובנין בית הבחירה. ובכל זאת אנחנו חייבים לשבח לפאר לרומם לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלו. שהרי זו משמעות האביב. "הנצנים נראו בארץ, התאנה חנטה פגיה" (שיר השירים ב, ג). זו רק ההתחלה אחרי תרדמת החורף הארוכה. ובכל זאת אנחנו כבר משבחים ומהללים. דוקא בנקודה הזו משבחים. "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (שמות יד, לא) - עדיין בשלב של האמונה. אחר כך, כשהכל כבר התממש והתגשם גם כן צריך להודות, אבל מי שמודה על התהליך בראשיתו - משובח הימנו, והוא המאמין.

אותה הברכה שמברכים על הניצנים בברכת האילנות. אותה הברכה בקידוש לבנה על הירח ההולך ומתמלא (המקביל לחמישה עשר השלבים בפיוט "דיינו" ולחמשה עשר הדורות מאברהם אבינו עד לבנין המקדש דשלמה - "סיהרא באשלמותא" (זהר בראשית דף קנ ע"א ועוד), אותה הברכה ביציאת מצרים. ברכה על התהליך.

הדברים חשובים ומרכזיים להיום. אנו נמצאים בעצומם של תהליכים אדירים. "מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה'" (תהילים קז, מג). צריך חכמה, צריך התבוננות. קטני אמנה ממאנים להתבונן. גם בזמן משה רבנו ביציאת מצרים היו כאלה. אין כל חדש תחת השמש. גם בשעה שהגיע לים סוף וגם בזמן שהלכו במדבר. עקרון האמונה נשמר תמיד. והרשות ביד כל אדם לבחור בין אמונה לבין תלונות וטענות.

מעבר לזה. בפסח, כשאנחנו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, התיאור הוא של מאפילה לאורה, משעבוד לגאולה, משחור ללבן. כיום קל לראות שזה היה כך, אבל אז הדברים לא היו כל כך ברורים ופשוטים. אפשר לראות זאת במדרשי חז"ל על הפסוק "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (שמות יג, יח) - אחד מחמישה יצא וארבעה חלקים מתו בשלשת ימי האפילה, וי"א אחד מחמישים וי"א מחמש מאות(!) (ראה תנחומא בשלח א; פסיקתא דרב כהנא יא; זהר שמות דף מו ע"א). זאת אומרת

שיחד עם הגאולה הגדולה היו גם בעיות. היו שמתו מבני ישראל. כך גם עולה מהתלונות הבלתי פוסקות של בני ישראל במדבר.

בכלל, לא תמיד אפשר לראות את החצי המלא או את החצי הריק. את יציאת מצרים היה אפשר לתאר כגירוש המוני של אספסוף עבדים, למדבר, ללא אוכל ומים. "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב, ב). עוד לא ברור איך מגיעים לארץ ישראל וכיצד כובשים אותה. ובכל זאת אומרים שירה. "אילו הוציאנו ממצרים... דיינו". אם מהללים על נס אחד ורואים את יד ה' - זוכים וממשיכים להתקדם בסייעתא דשמיא.

קטני האמונה יסכימו שנעשה נס רק בסופו של התהליך. אולם מאמינים בני מאמינים משבחים ומפארים ומודים ומהללים על הפרחים שעתידים להיות לפירות, ועל התמלאותה של הלבנה - "וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו" (קידוש הלבנה).